

ПРОПОЗИЦІЇ

до Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо мораторію на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті"

Прийнятий Верховною Радою України 16 липня 2020 року Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо мораторію на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті" (далі – Закон) не може бути підписаний з таких підстав.

Аналіз Закону свідчить про те, що окремі його положення не узгоджуються з Конституцією України та законами України, а також не відповідають принципу юридичної визначеності, ясності та недвозначності правової норми, що є складовою конституційного принципу верховенства права.

Законом пропонується викласти в новій редакції пункт 1 Закону України "Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті" (далі – Закон № 1304-VII) (підпункт 1 пункту 2 розділу I), встановивши, що протягом дії названого Закону:

1) не може бути примусово звернено стягнення (відчужено без згоди власника) на майно, що віднесене до об'єктів житлового фонду (далі – нерухоме житлове майно), об'єкт незавершеного житлового будівництва, майнові права на нього, що є предметом іпотеки згідно із статтею 5 Закону України "Про іпотеку", якщо таке майно/об'єкт незавершеного житлового будівництва/майнові права виступають як забезпечення виконання зобов'язань фізичної особи (позичальника або майнового поручителя) за кредитами, наданими йому кредитними установами – резидентами України в іноземній валюті, та за умови, що:

таке нерухоме житлове майно використовується як місце постійного проживання позичальника/майнового поручителя або є об'єктом незавершеного житлового будівництва, за умови, що у позичальника або майнового поручителя у власності не знаходиться іншого нерухомого житлового майна; або

таке нерухоме житлове майно придбавалося частково або повністю за кредитні кошти і, при цьому, умовами кредитного договору передбачена заборона реєстрації місця проживання позичальника або майнового поручителя за адресою знаходження нерухомого житлового майна, за умови, що у позичальника або майнового поручителя у власності не знаходиться іншого нерухомого житлового майна;

загальна площа такого нерухомого житлового майна (об'єкта незавершеного житлового будівництва) не перевищує 140 квадратних метрів для квартири та 250 квадратних метрів для житлового будинку;

2) крім майна/майнових прав, зазначених в підпункті 1 цього пункту, не може бути примусово стягнуто (відчужено без згоди власника) інше майно

(майнові права), в тому числі за договорами застави/іпотеки або відповідно до кредитного договору;

3) кредитна установа не має права відступити (відчужити) на користь (у власність) іншої особи свої права вимоги до позичальників за кредитами, забезпеченням за якими виступає майно/майнові права, зазначені в підпункті 1.

Законом фактично змінюються умови, за яких не може бути примусово звернено стягнення (відчужено без згоди власника) на майно (майнові права) відповідно до кредитного договору. При цьому пропонується Законом редакція підпункту 2 пункту 1 Закону № 1304-VII не визначає чітких умов та кола боржників, стосовно яких діятиме відповідна заборона на відчуження майна.

Це спричинить неоднозначне трактування положень Закону та відповідно різне застосування на практиці. Така невизначеність може спричинити застосування положень Закону не лише щодо зобов'язань громадянина України (позичальника або майнового поручителя) за споживчими кредитами, наданими йому кредитними установами – резидентами України в іноземній валюті, а й під час примусового виконання рішень інших категорій стягнення. Наведене призведе до правового колапсу та порушення конституційного принципу обов'язковості виконання судових рішень (частина перша статті 129-1 Конституції України).

Відповідно до Основного Закону України права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша статті 55); на державу покладено обов'язок забезпечення виконання судового рішення у визначеному законом порядку (частина друга статті 129-1).

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави (рішення від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012).

Звернення стягнення, зокрема на кошти, цінні папери, інше майно (майнові права) боржника, у тому числі якщо вони перебувають в інших осіб або належать боржникові від інших осіб, або боржник володіє ними спільно з іншими особами, є одним із заходів примусового виконання рішень; звернення стягнення на майно боржника полягає в його арешті, вилученні (списанні коштів з рахунків) та примусовій реалізації (стаття 10, частина перша статті 48 Закону України "Про виконавче провадження").

Примусове виконання рішення про стягнення коштів можливо забезпечити лише шляхом застосування зазначеного заходу примусового виконання.

Відповідно до частини першої статті 18 Закону України "Про виконавче провадження" виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії.

Реалізація ж пропонованої Законом редакції положення підпункту 2 пункту 1 Закону № 1304-VII призведе до того, що боржники за рішеннями про звернення стягнення на предмет іпотеки/застави за споживчими кредитами, наданими їм кредитними установами – резидентами України в іноземній валюті, а також боржники за іншими категоріями боргових зобов'язань будуть користуватися цією нормою, у тому числі для ухилення від виконання інших рішень. Це може призвести до порушення права десятків тисяч стягувачів на примусове виконання рішень, винесених на їх користь, гарантоване їм Конституцією та законами України.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях покладає відповідальність за тривале невиконання рішення суду на державу в разі, якщо через запроваджене нею державне регулювання вона унеможливило примусове виконання рішення.

Встановлюючи відповідальність держави за тривале невиконання судових рішень, Європейський суд зобов'язує державу не тільки сплатити справедливую сатисфакцію, але й виконати рішення національного суду в розумні строки, невиконання якого стало підставою для звернення особи до Європейського суду.

Крім того, пропонована Законом редакція підпункту 2 пункту 1 Закону № 1304-VII (який було прийнято з метою забезпечення неможливості примусового позбавлення єдиного житла позичальників, які отримали кредит в іноземній валюті) створює для боржників, які є власниками іншого майна (ніж нерухоме житлове майно, об'єкт незавершеного житлового будівництва, майнові права на нього, що є предметом іпотеки згідно зі статтею 5 Закону України "Про іпотеку", якщо таке майно/об'єкт незавершеного житлового будівництва/майнові права виступають як забезпечення виконання зобов'язань фізичної особи (позичальника або майнового поручителя) за кредитами, наданими йому кредитними установами – резидентами України в іноземній валюті), більш вигідні умови порівняно з боржниками, майно яких належить до об'єктів житлової нерухомості і підлягає примусовому зверненню стягнення.

Слід зазначити, що використання в положеннях пропонованої редакції підпункту 1 пункту 1 Закону № 1304-VII формулювання "таке нерухоме майно придбавалось частково або повністю за кредитні кошти" характеризується правовою невизначеністю, оскільки відсутність вказівки на розмір коштів, за які придбання нерухомого майна вважається таким, що вчинене частково за кредитні кошти, фактично означає, що така сума може бути необґрунтовано низькою. Це створює підґрунтя для зловживань у частині неможливості застосування примусового звернення стягнення.

Ураховуючи викладене, пропонована Законом редакція підпункту 2 пункту 1 Закону № 1304-VII не відповідає статті 129-1 Конституції України, порушує сталість законодавства у сфері примусового виконання рішень, нечіткість сформулювань не забезпечить однакове застосування положень Закону, створюватиме підґрунтя для зловживань на практиці.

Законом визначено термін дії Закону № 1304-VII – до 1 січня 2022 року (підпункт 2 пункту 2 розділу I).

Тож Законом, що розглядається, дія мораторію, запровадженого Законом № 1304-VII, продовжується до 1 січня 2022 року.

У зв'язку з цим слід зазначити, що підставою для прийняття Закону № 1304-VII стала неможливість для громадян через об'єктивні причини належним чином виконувати свої зобов'язання за кредитами в іноземній валюті внаслідок різких коливань курсу іноземної валюти на ринку та знецінення гривні.

Закон № 1304-VII втрачає чинність з дня набрання чинності законом, який врегулює питання особливостей погашення основної суми заборгованості, вираженої в іноземній валюті, порядок погашення (урахування) курсової різниці, що виникає у бухгалтерському та/або податковому обліку кредиторів та позичальників, а також порядок списання пені та штрафів, які нараховуються (були нараховані) на таку основну суму заборгованості (пункт 3 Закону № 1304-VII).

Як відомо, у квітні 2019 року набрав чинності Кодекс України з процедур банкрутства (далі – Кодекс), яким встановлено механізм погашення (реструктуризації) заборгованості фізичної особи за кредитом в іноземній валюті, забезпеченням за яким виступало нерухоме житлове майно, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника. Умови такої реструктуризації передбачають не тільки виключення із суми заборгованості штрафних санкцій та пені, але і прощення (списання) частини боргу. Таким чином, Кодексом вирішено питання погашення валютних боргів та проведення реструктуризації заборгованості такої категорії позичальників. Тому відповідно до пункту 2 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" Кодексу Закон № 1304-VII втрачає чинність через один рік із дня введення в дію Кодексу (з 21 жовтня 2020 року).

Слід зауважити, що мораторій, запроваджений Законом № 1304-VII, діє понад шість років та фактично дає змогу деяким позичальникам ігнорувати умови кредитного договору та уникати примусового виконання зобов'язання. Це призвело до зростання частки проблемних активів банків, що негативно позначається на їх ліквідності та платоспроможності, а отже – на належному функціонуванні банківської системи України в цілому. Кошти, отримані від погашення кредитів, є джерелом виконання банками зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами. При цьому частка непрацюючих валютних іпотечних кредитів станом на червень 2020 року становить 95 відсотків загального обсягу портфеля іпотечних кредитів в іноземній валюті.

Наявність мораторію не стимулює таких позичальників до пошуку взаємоприйнятних шляхів врегулювання заборгованості за кредитами в іноземній валюті і спричиняє негативний вплив на здатність банків виконувати свої зобов'язання перед кредиторами.

Продовження дії мораторію є одним із стримуючих факторів

відновлення іпотеки, що є важливим з огляду на запровадження карантину та обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та очікуваних наслідків, зокрема у вигляді падіння рівня доступності житла.

При вирішенні цього питання не може залишитися поза увагою погіршення фінансового становища громадян, зумовлене спалахом та поширенням на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та запровадженням карантину і обмежувальних заходів з метою запобігання її поширенню.

Ураховуючи викладене, пропоную у розділі I Закону, що розглядається:

1) пункт 1 викласти в такій редакції:

"1. В абзаці четвертому пункту 2 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" Кодексу України з процедур банкрутства (Відомості Верховної Ради України, 2019 р., № 19, ст. 74) слова "через один рік" замінити словами "через вісімнадцять місяців";

2) у пункті 2:

а) підпункт 1 викласти в такій редакції:

"1) пункт 1 викласти в такій редакції:

"1. Протягом дії цього Закону:

1) не може бути примусово звернено стягнення (відчужене без згоди власника) на майно, що віднесене до об'єктів житлового фонду (далі – нерухоме житлове майно), об'єкт незавершеного житлового будівництва, майнові права на нього, що є предметом іпотеки згідно зі статтею 5 Закону України "Про іпотеку", якщо таке майно/об'єкт незавершеного житлового будівництва/майнові права виступають як забезпечення виконання зобов'язань фізичної особи (позичальника або майнового поручителя) за кредитами, наданими йому кредитними установами – резидентами України в іноземній валюті, та за умови, що:

таке нерухоме житлове майно використовується як місце постійного проживання позичальника/майнового поручителя або є об'єктом незавершеного житлового будівництва, за умови, що у позичальника або майнового поручителя у власності немає іншого нерухомого житлового майна; або

таке нерухоме житлове майно придбавалося за кредитні кошти і при цьому умовами кредитного договору передбачена заборона реєстрації місця проживання позичальника або майнового поручителя за адресою знаходження нерухомого житлового майна, за умови, що у позичальника або майнового поручителя у власності немає іншого нерухомого житлового майна;

загальна площа такого нерухомого житлового майна (об'єкта незавершеного житлового будівництва) не перевищує 140 квадратних метрів для квартири та 250 квадратних метрів для житлового будинку;

2) не може бути примусово стягнуте (відчужене без згоди власника) інше майно (майнові права), яке відповідно до законодавства або кредитного договору підлягає стягненню з позичальника, зазначеного у підпункті 1 цього пункту, при недостатності коштів, одержаних стягувачем від реалізації (переоцінки) предмета застави (іпотеки);

3) кредитна установа не має права відступити (відчужити) на користь (у власність) іншої особи свої права вимоги до позичальників за кредитами, забезпеченням за якими виступає майно/майнові права, зазначені в підпункті 1 цього пункту";

б) підпункт 2 виключити.

У зв'язку з цим підпункт 3 пункту 2 перейменувати на підпункт 2 пункту 2.

Президент
В.ЗЕЛЕНСЬКИЙ

України